

Alexandru Fala

NOUL ACORD PRIVIND CREAREA ZONEI DE LIBER SCHIMB ÎN CSI – POSIBILE CONSECINȚE PENTRU MOLDOVA

Policy Brief

Institutul pentru
Dezvoltare și Inițiative
Sociale (IDIS) „Viitorul”

2011

Acest studiu
este parte
componentă a
raportului IDIS
de prevenire a
crizelor, produs
cu sprijinul
financiar al
National
Endowment
for Democracy
(NED).

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

POLICY BRIEF

NOUL ACORD PRIVIND CREAREA ZONEI DE LIBER SCHIMB ÎN CSI – POSIBILE CONSECINȚE PENTRU MOLDOVA

Alexandru Fala

Opiniile exprimate aparțin autorului. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Laura Bohanțov - laura.bohantov@viitorul.org. Adresa de contact:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină o referință la IDIS „Viitorul”.

Intenția creării zonei de liber schimb în CSI persistă de mult timp, în acest scop în 1994 a fost semnat „Acordul cu privire la crearea zonei de comerț liber”, iar ulterior au fost elaborate mai multe documente, care favorizau funcționarea acestui spațiu economic. Totuși, existența acestor acte nu a permis instituirea zonei de comerț liber în spațiul CSI. Până în 2011, relațiile comerciale între țările CSI se realizau în baza acordurilor bilaterale de comerț liber, circumstanță ce a fost determinată de neratificarea “Acordului cu privire la crearea zonei de comerț liber” de către țările CSI, inclusiv de către Federația Rusă¹, precum și neîndeplinirea angajamentelor stipulate în alte acorduri. Această situație a fost cauzată de schimbarea modului de impozitare indirectă în spațiul CSI, prin trecerea de la *principiul originii* la cel al *destinației*. Conform principiului originii, taxa pe valoare adăugată este achitată în statul din care se exportă marfa, iar principiul destinației presupune că impozitul indirect este achitat în statul în care se importă produsul. Dacă un stat exportă mai mult decât importă, bugetul său este avantajat, dacă la impozitare se aplică principiul originii. Rusia, fiind exportator net în CSI, prefera aplicarea principiului originii în taxare. În același timp, alte state din CSI în decursul anilor 90 ai sec. XX au trecut gradual de la principiul originii la cel al destinației. Astfel, o posibilă liberalizare a comerțului între Rusia și alte state din CSI ar fi dezavantajat mărfurile rusești față de cele importate, pentru care nu ar fi trebuit să se plătească TVA și nici tarife vamale. În acest context, în primul deceniu de existență a CSI,

Federația Rusă a manifestat o reticență sporită față de dezvoltarea unor „proiecte comerciale comune”. În 2001 Federația Rusă a inițiat trecerea la un regim de impozitare bazat pe principiul destinației², acest fel creându-se premise pentru dezvoltarea unor forme de cooperare economică mai avansate în spațiul CSI.

Începând cu anul 2009, la inițiativa Rusiei au fost reluate negocierile privind crearea unei zone viabile de comerț liber în spațiul CSI. Acest efort s-a soldat cu semnarea “Acordului privind Zona de comerț liber” pe data de 18 octombrie 2011, de către 8 state din CSI: Armenia, Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Republica Moldova, Rusia, Tadjikistan și Ucraina. Acordul prevede liberalizarea comerțului interstatat, prin eliminarea barierelor tarifare în scopul asigurării dezvoltării economice a acestor țări. Documentul nu a fost făcut public, însă oficialitățile susțin că prevederile acordului corespund normelor Organizației Mondiale a Comerțului³. Acordul va înlocui peste 100 de acorduri bilaterale, care reglementează în prezent comerțul dintre aceste state.

Pentru țările CSI este caracteristică concentrarea înaltă a exporturilor și a importurilor - o pondere înaltă în comerț o au produsele minerale, metalele neferoase, produsele chimice. Pe parcursul ultimilor 20 de ani, structura geografică a comerțului în țările CSI a suferit schimbări importante – s-a redus rolul fluxurilor comerciale interstatate, și a crescut ponderea UE și a altor state. În comerțul

1 Chistruga, M., Clipa, V., Fala, A., Analiza performanțelor exportului Republicii Moldova prin prisma regimurilor preferențiale de comerț, Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, Chișinău, 2010, p.6.

2 Joop De Kort, Rilka Dragneva, Russia's role in fostering the CIS trade regime, p. 8. Disponibil pe:

<http://www.bus.brighton.ac.uk/eaces/papers/6c2.pdf>.

3 Wisniewska, I., Signing an agreement on a free-trade zone within the CIS. Disponibil pe:

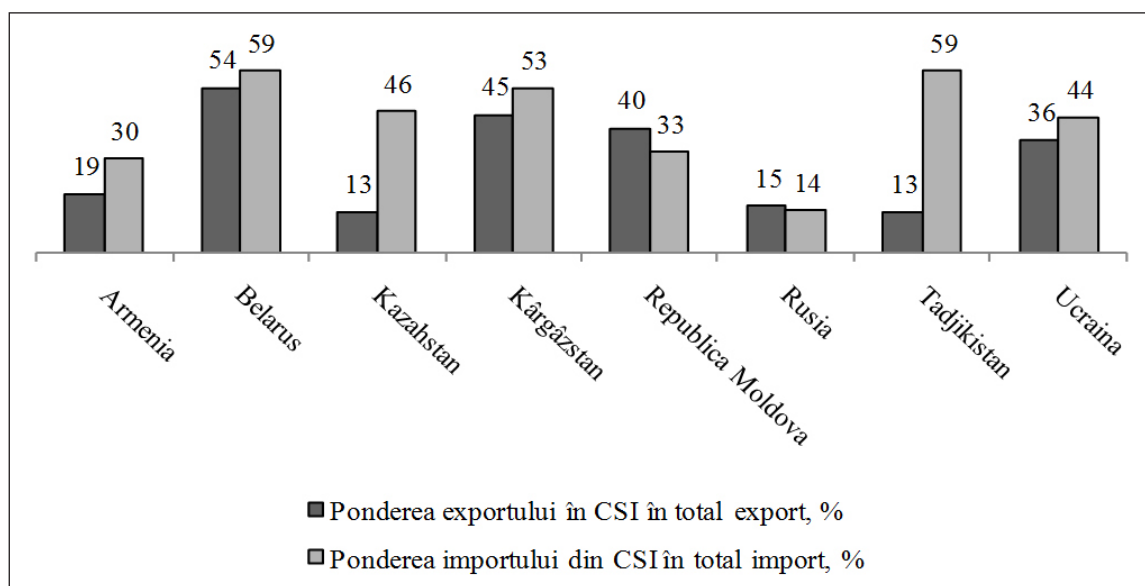
<http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2011-10-26/signing-agreement-a-freetrade-zone-within-cis>.

intra – CSI, Rusia este principala piață de import și se export. Această asimetrie în structura geografică a fluxurilor comerciale și dependența de o singură piață fac statele din CSI vulnerabile la situația economică din Rusia⁴.

În 2010, exportul intra-CSI al statelor membre a constituit 346,3 miliarde USD, fiind în crește-

funcționare a zonei de liber schimb. Experiența mondială arată că există uniuni economice a căror state-membri au relații comerciale mai strânse cu țări terțe (în MERCOSUR comerțul între statele membre: Argentina, Brazilia, Uruguay și Paraguay este mai mic ca schimburile comerciale cu Statele Unite ale Americii)⁶.

Figura 1. Ponderea fluxurilor comerciale intra-CSI pentru statele ce au semnat Acordului de Liber Schimb, 2010

Sursa: elaborate de autor conform datelor preluate de pe: <http://www.cisstat.com/>

re cu 31,6% comparativ cu anul precedent, în același timp importul din CSI a constituit 374,5 mlrd. USD, majorându-se cu 30% față de 2009⁵. Pentru statele semnatare a Acordului, ponderea comerțului cu CSI este repartizată neuniform. Ponderea exportului spre CSI în total export variază de la 13% (Tadjikistan și Kazakhstan), până la 54% (Belarus), în cazul importului cota minimă este de 14% (Rusia), iar maximă de 59% (Belarus și Tadjikistan). Disproporțiile în ponderile comerțului intra-CSI a unor state semnatare, nu ar trebui tratat ca o inconvenientă pentru ulterioara

Totuși, există un șir de aspecte problematice legate de funcționarea ulterioară a zonei de liber schimb. O primă problemă ține de faptul că pentru a intra în vigoare, Acordul urmează a fi ratificat de legislativele naționale ale statelor semnatare, iar acest proces ar putea dura în timp. O altă problemă este că prevederile prezentului Acord nu se extind asupra tranzacțiilor cu zahărul, alcoolul, resursele energetice și metalele (tarifele vamale se vor aplica și în continuare în comerțul transfrontalier cu aceste produse). În aceste condiții, se menține riscul izbucnirii unor noi războaie comerciale între statele membre ale

⁴ Moghilevskii, R., Tocițkaia, I., Внешняя торговля стран СНГ. Disponibil pe:

<http://research.by/pdf/2004n4r02.pdf>

⁵ Calculele autorului conform datelor preluate de pe: <http://www.cisstat.com/>.

⁶ Участие страны в процессах международной экономической интеграции. Disponibil pe:

<http://catalog.fmb.ru/moldova10.shtml>.

CSI. De altfel, nesemnarea Acordului de Azerbaidjan, Turkmenistan și Uzbekistan este cauzată de neincluderea unor condiții facile pentru tranzacționarea resurselor energetice (petrol și gaze), iar aceste state au interese proprii, în aceste domenii. În plus, în Caucaz și Asia Centrală, există diferende nerezolvate, fapt ce implică utilizarea sancțiunilor economice între state⁷.

Nu este clară nici situația privind prevederile referitoare la regulile de origine. Prezența regulilor de origine reduce avantajele suplimentare pe care le au statele din zona de liber schimb, care aplică tarife vamale mai joase în comerțul cu țările terțe. Totuși, în zonele de liber schimb, chiar și regulile de origine nu elimină integral avantajele pe care le au statele ce aplică un regim tarifar preferențial cu terții. În cazul în care materia-primă sau componentele intermediare sunt importate din state terțe, bunurilor produse în țările cu tarife mai mici pot fi mai competitive (pot fi vândute la prețuri mai mici) comparativ cu bunurile produse în țările care au regimuri mai stricte. În aceste condiții, regulile de origine reprezintă o componentă importantă pentru funcționarea zonelor și este un aspect, care creează mari dificultăți în negocierea acordurilor de liber schimb. În general, în cazul regulilor de origine, pentru a putea echilibra șansele membrilor zonei, urmează să fie stabilit nivelul admisibil al componentelor originare din țările terțe, care poate să se conțină în valoarea adăugată a unui bun produs într-unul din statele zonei.

Totodată, istoria relațiilor comerciale din CSI cunoaște mai multe „conflicte comerciale”. În acest sens pot fi menționate „războaiele comerciale” din 2006:

- ✓ Rusia interzice importul din Ucraina a

produselor de origine animalieră, argumentând această decizie prin “numeroase încălcări ale legislației sanitar-veterinare ruse”;

- ✓ Autoritățile ruse au inițiat câteva anchete anti-dumping privind importul oțelului din Ucraina;
- ✓ Serviciul sanitar rus introduce interdicții privind importul vinului din Republica Moldova și Georgia, pretinzând că acest produs are un „conținut ridicat de pesticide și de fier”.

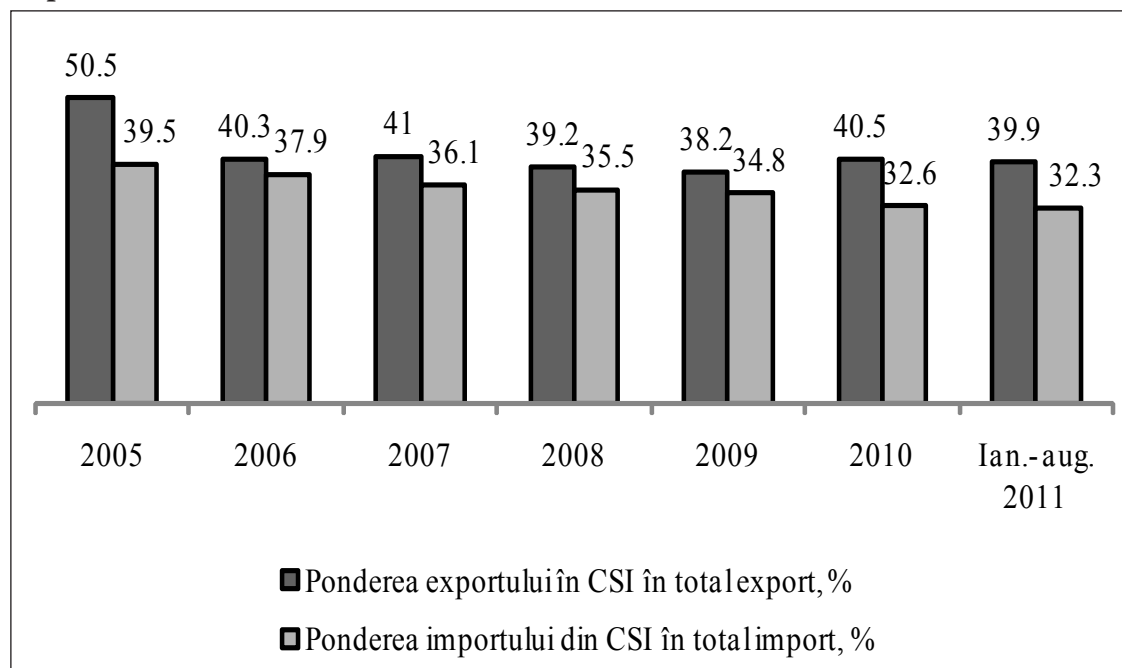
Trecerea de la bilateralism la multilateralism în relațiile comerciale din cadrul CSI nu garantează producerea unor avantaje economice pentru mai multe state semnatare. Din acest motiv, semnarea acordului trebuie privit, mai degrabă, cu reticență decât cu optimism. Această concluzie este susținută și de presupusa nuanță neeconomică, care a impulsionat semnarea acordului. Rusia tinde să-și consolideze pozițiile sale geopolitice, iar posibila creare a zonei de liber schimb în CSI, la sigur, o va favoriza în acest sens.

Pentru economia Republicii Moldova, piața estică are o mare importanță. În primele 8 luni ale anului 2011, importurile provenite din țările CSI au fost de 1035,9 mil. USD (o creștere cu 43,4%, comparativ cu perioada similară a anului 2010), constituind 32,3% din total importuri, iar către statele CSI au fost exportate bunuri în valoare de 544,7 mil. USD (o majorare cu 39% comparativ cu perioada similară a anului trecut), ceea ce reprezintă o pondere de 39,9% din exporturile Republicii Moldova⁸. În același timp se atestă o tendință de diminuare comerțului cu CSI (ponderea fluxurilor comerciale cu CSI în comerțul exterior cu bunuri și servicii a scăzut de la 43% în 2005, la 35% în 2010).

7 Анна Плотникова, Насколько жизнеспособен Договор о свободной торговле в СНГ?. Disponibil pe: <http://www.voanews.com/russian/news/CIS-Free-Trade-Agreement-2011-10-18-132126343.html>

8 <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3553>

Figura 2. Ponderea CSI în structura geografică a comerțului exterior al Republicii Moldova

Sursa: elaborat de autor conform datelor preluate de pe: <http://www.statistica.md/>

Comerțul cu CSI este concentrat pe piețele Rusiei, Ucrainei și Belarusului. În primele 8 luni ale anului 2011, exportul spre aceste state a constituit 93,2% din total export spre CSI, iar importul din aceste țări - 96,6%.

Pe de altă parte, CSI este zona care generează șocuri negative pentru economia națională (care de multe ori se produc din cauze ne-economice), aici pot fi menționate:

- ✓ Afectarea economiei naționale de către criza financiară regională din 1998, cauzată de diversificarea redusă a exporturilor Republicii Moldova și concentrarea excesivă a acestora pe o singură piață, cea a Rusiei (în 1998 ponderea exportului spre Rusia, constituia 53,3% din exportul total al Republicii Moldova);
- ✓ În 2006, serviciul sanitar rus și-a expri-

mat pretențiile privind calitatea vinului moldovenesc, după care au urmat și măsurile prohibitive privind importul produselor vinicole în Rusia;

- ✓ În 2009, din cauză “războiului gazelor” dintre Rusia și Ucraina a avut de suferit și Republica Moldova. Motivul acestei probleme fiind lipsa alternativelor de aprovizionare cu gaz ale Republicii Moldova, în afară de importul din Rusia.

Posibila crearea a zonei de liber schimb în CSI nu va asigura neapărat noi oportunități pentru Republica Moldova, deoarece performanțele exportului național sunt determinate în mare parte de factori structurali. Analizele cantitative, cu toate că nu au dat rezultate semnificative, din punct de vedere statistic, permit, cu o anumită rezervă, enunțarea ipotezei privind

sensibilitatea mai înaltă a exportului moldovenesc față de evoluțiile economice din UE, decât de cele din CSI⁹. În același timp, performanța redusă a exporturilor naționale este determinată, mai cu seamă, de astfel de cauze precum sunt:

- mediul economic național nefavorabil, care nu stimulează comerțul exterior, ci din contra constituie o constrângere pentru acestea;
- evoluțiile modeste din agricultură și industrie, care rezultă într-o asigurare deficitară a exportului. În perioada anilor 2005-2010, volumul producției agricole a scăzut în medie, pe an, cu 0,2%, iar cel al producției industriale - cu 2,5%¹⁰.

În același context, urmează de menționat că exporturile naționale au grave probleme la capitolul competitivitate atât sub aspectul prețurilor, cât și a calității. Din cauza productivității scăzute în ramurile economiei naționale, produsele exportate, de multe ori sunt mai scumpe ca mărfurile fabricate în alte state. Sub aspectul racordării la standarde de calitate internaționale, economia națională are de parcurs încă un drum lung. Anevoioasa renunțare la cerințele tehnice, moștenite din peri-

oada sovietică (numărul standardelor GOST este foarte mare, iar armonizarea la normele internaționale, și în special la cele ale UE este un proces costisitor și dificil), situație ce este similară în mai multe state din CSI, determină afinitatea standardelor de calitate din Republica Moldova cu cele ale altor state din CSI, fapt care face mult mai accesibilă piața estică pentru produsele moldovenești. În aceste condiții, orientarea mărfurilor moldovenești pe piața estică poate fi privită ca o expresie a lentei reformări a economiei naționale, care cu greu se adaptează la condițiile concurenței globale. De altfel, și piața CSI devine mai exigentă în privința standardelor de calitate, fapt ce impune Republica Moldova să depună eforturi suplimentare pentru racordarea producției autohtone la noi rigori tehnice.

Acordul nu generează o protecție mai bună pentru Republica Moldova. Pe viitor, chiar în cazul funcționării zonei de liber schimb nu este exclusă apariția obiecțiilor din partea instituțiilor abilitate din statele CSI, care ar pune sub îndoială calitatea produselor moldovenești, după care ar urma implementarea măsurilor de stopare a exporturilor mărfurilor fabricate în Republica Moldova. Tranzacționarea cu gaz este o excepție de la acord, acest fapt menține vulnerabilitatea Republicii Moldova în „disputele gaziere”. Istoria arată că semnarea și ratificarea de către Republica Moldova a acordurilor bilaterale (Republica Moldova are semnate acorduri de liber schimb cu mai multe state din CSI, inclusiv: Rusia, Ucraina și Belarus), cât și altor înțelegerilor multilaterale nu a garantat o evoluție “pașnică” a relațiilor sale comerciale cu statele CSI (în special cu Rusia). Pentru Republica Moldova, în cazul apariției

9 Variabile, precum: creșterea PIB în UE și creșterea PIB în CSI, prin care s-a încercat explicarea evoluției

exportului Republicii Moldova au obținut valori joase pentru criteriul T-Statistic (test statistic, ce arată relevanța

variabilelor explicative în regresii și care se recomandă să satisfacă următoarea condiție: valoarea testului

T-Statistic să fie mai mare sau aproximativ egală cu $|-2|$). În regresie, coeficientul din fața variabilei creșterea

PIB în UE sunt mai mari ca cei din fața factorului creșterea PIB în CSI:

Creștere export = $-19.5 + 0.16$ Creșterea PIB în CSI + 1.8 Creșterea PIB în UE + 18.5 D06

unde D06 reprezintă variabilă dummy, inclusă pentru a elimina oscilația din anul 2006.

10 Calculele autorului în baza datelor preluate de pe: <http://www.statistica.md/>

zonei de liber schimb în CSI, probabilitatea “repetării istoriei” este destul de înaltă.

Acordul nu creează anumite obstacole pentru promovarea în continuare a vectorului european de către Republica Moldova. Prezența Republicii Moldova într-o zonă de liber schimb în CSI, nu reprezintă un impediment pentru pregătirea economiei naționale de intrarea în Zona de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv cu Uniunea Europeană. Din perspectivă economică, UE are o poziție indiferentă vizavi de deschiderea mai mare a Republicii Moldova către CSI, care nicidecum nu poate crea riscuri din cauza ponderii infime a produselor moldovenești pe piața europeană precum și a dificultăților legate de racordarea la standarde de calitate mai înaltă. În același timp, semnarea Acordului privind crearea zonei de liber schimb în cadrul CSI de către Republica Moldova ar putea aduce un anumit avantaj. Semnarea acordului de către Republica Moldova s-ar putea transpune într-o „îm-

blânzire” a Kremlinului față de Chișinău. O asemenea situație, pe o anumită perioadă, ar putea fi folosită de Republica Moldova în raporturile sale cu Rusia. Totuși, acest fapt denotă slăbiciunea Republicii Moldova, care are o economie necompetitivă, cu o imunitate redusă la șocurile externe și, astfel, este nevoită să aștepte, ba chiar, să cerșească bunătate din exterior.

Pe viitor, Republica Moldova urmează să depună eforturi mult mai mari pentru valorificarea pieții europene. Racordarea la standardele UE este o premisă pentru dezvoltarea Republicii Moldova, inclusiv și pentru asigurarea exportului cu mărfuri calitative și competitive ca preț. Un export mai calitativ va permite consolidarea produselor moldovenești atât pe piața UE, cât și pe alte piețe, inclusiv în CSI. Succesul produselor moldovenești pe piața europeană nu este doar un indicator al calității exporturilor, ci și un parametru al performanței economiei naționale.

NOTE

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

